

ФІЛОСОФСЬКІ РЕЦЕПЦІЇ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ І ВІЗУАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ

DOI: 10.26565/2226-0994-2026-74-08

УДК: 17:57.01:004.8

Михайло Бейлін, Олександр Желтобородов

ТРАНСФОРМАЦІЇ АНТРОПОЛОГІЧНОЇ МОДЕЛІ ЛЮДИНИ В ЦИФРОВОМУ ПРОСТОРІ

У статті розглядається проблема антропологічних меж людини в умовах розвитку високих технологій і цифрової реальності. Аналізується феномен Homo virtual як нової моделі людської суб'єктності, що формується на перетині біологічного, технологічного й віртуального середовищ. Космічне середовище суттєво відрізняється від умов Землі; мікрогравітація, космічна радіація та ізолюваність впливають на фізіологічний стан людини. З'ясовуються спектр можливостей адаптації людського організму до космічного простору: від біотехнологічних модифікацій і використання штучного інтелекту для підтримки життєдіяльності до створення замкнених біосфер і космічної тілесності, яка стає новою формою антропологічної адаптації. Досліджуються філософські й соціальні виклики, пов'язані з модифікацією людського тіла, використанням штучного інтелекту й адаптацією людини до віртуального середовища. Конвергентні НБІК-технології проявляють увесь спектр розвитку сучасної науки, де усі компоненти взаємозумовлені й дають загальний кумулятивний ефект, спрямований на розширення антропологічних меж людини й формування людиновимірних середовищ. У цьому контексті трансформації людини нині надзвичайно розширилися завдяки пластичній хірургії і трансплантаціям. Урбанізована техногенна цивілізація призводить до зняття обмежень буття людської тілесності й розширення можливостей генної інженерії у питаннях народжуваності, збільшення тривалості життя, клонування тощо й опосередковує інший моральний, правовий і релігійний характер людського існування. Обґрунтовується значущість біоетичних аспектів трансформації людської тілесності у цифровому й технологічному просторі. Біоетика в цьому контексті покликана сформулювати принципи відповідального використання технологій і визначити моральні межі їх застосування. Показано, що антропологічні межі людини не є статичними, протягом історії вони змінювалися разом із розвитком культури, науки й технологій, але в еру високих технологій вони стали ще більш динамічними, і виникла загроза їх негативного впливу на буття людини в цілому.

Ключові слова: високі технології, біоетика, антропологічна межа, цифрова тілесність, Homo virtual, трансгуманізм, віртуалізація, детериторіалізація.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку науки і технологій характеризується швидким прогресом у галузях цифрових технологій, біоінженерії та космічних досліджень. Людство поступово переходить від традиційної антропологічної моделі до нових форм існування, у яких біологічна природа людини взаємодіє з технологічним середовищем.

У цьому контексті формується концепт Homo virtual – людини, здатної орієнтуватися у віртуальному середовищі й взаємодіяти з цифровими системами. Така трансформація ставить перед філософією й біоетикою принципово нові питання: де проходять антропологічні межі людського існування? Чи може технологічна модифікація змінити саму сутність людини? Проблема антропологічних меж людини стає особливо актуальною у зв'язку з розвитком нових технологічних програм, цифрової реальності та біотехнологій. Актуальність теми зумовлена кількома тенденціями сучасної науки, зокрема, активним розвитком високих технологій, планами довготривалого перебування людини у космічному просторі, інтеграцією цифрових систем у людське життя, розвитком нанотехнологій, біотехнологій та кібернетичних імплантів і формуванням нових моделей тілесності. Ці процеси спричиняють переосмислення традиційного розуміння людини та її антропологічних меж.

Мета статті – проаналізувати антропологічні межі концепту Homo virtual і здійснити біоетичну рефлексію трансформації людської тілесності у цифровому і космічному просторі.

Теоретичні засади концепції Homo virtual формуються на перетині кількох наукових напрямів: нанотехнологій, біотехнологій, філософської антропології, біоетики й досліджень штучного інтелекту. Традиційна антропологія розглядає людину як біопсихосоціальну істоту, що функціонує у природному середовищі планети Земля. Розвиток новітніх технологічних програм і цифрових технологій поступово змінює уявлення про межі людського існування. Людина більше не обмежується лише біологічним середовищем Землі, а стає активним учасником освоєння космічного простору, поступово виходить за межі планетарного середовища, що потребує відповідної адаптації її фізіологічних і психологічних характеристик.

У цьому контексті поняття Homo virtual описує новий тип людської суб'єктності, яка поєднує біологічні, технологічні та інформаційні компоненти [Бейлін, Желтобородов, 2022]. Виділяють декілька типів людської тілесності, і базовою виступає біологічна тілесність, яка забезпечує природне функціонування людського організму. З розвитком високих технологій формується новий антропологічний феномен, де однією з ключових характеристик сучасної людини є інтеграція цифрових технологій у її повсякденне життя. Феномен цифрової тілесності формується на основі використання технологічних пристроїв як продовження людського тіла, формуванні цифрової ідентичності, взаємодії людини з віртуальним середовищем. Цифрова тілесність змінює традиційне уявлення про межі людського тіла, оскільки частина людської діяльності переноситься у цифровий простір.

Тип тілесності	Основні характеристики	Технологічні чинники
біологічна тілесність	природне функціонування людського організму	медико-фармакологічна підтримка
цифрова тілесність	взаємодія людини з інформаційними технологіями	цифрові платформи, нейроінтерфейси
кібернетична тілесність	поєднання біологічних і технічних елементів	імпланти, біоінженерія
космічна тілесність	адаптація людини до умов космосу	космічна медицина, штучні екосистеми

Перебування людини у космічному просторі супроводжується значними фізіологічними змінами, оскільки мікрогравітація змінює функціонування м'язової та кісткової систем, відбуваються порушення у роботі серцево-судинної системи й імунітету. Ці процеси ставлять питання про можливість довготривалого існування людини поза межами Землі. Для вирішення цієї проблеми розглядаються різні технологічні рішення, зокрема: генетичні модифікації, використання біоінженерних технологій, створення штучних екосистем у космічному просторі. Ці процеси формують новий тип тілесності – космічну тілесність.

Розвиток нанотехнологій і біотехнологій породжує низку складних етичних питань і біоетичних викликів, які трансформують людську природу. По-перше, виникає проблема меж втручання у людську природу. Технологічні модифікації можуть змінювати фізичні й когнітивні характеристики людини. По-друге, постає питання збереження людської ідентичності; якщо технології радикально змінюють тіло й свідомість людини, чи залишиться вона людиною у традиційному розумінні? По-третє, важливим є питання соціальної справедливості. Доступ до технологій може бути нерівномірним, що призведе до появи нових форм соціальної нерівності. Сучасна епоха характеризується появою нових форм людського існування, у яких поєднуються біологічні, технологічні й інформаційні компоненти. Людина поступово переходить від традиційної біологічної

моделі до гібридних форм тілесності. Проте навіть у цих умовах важливим залишається збереження гуманістичних цінностей і поваги до людської гідності.

Цифрова тілесність як новий антропологічний феномен змінює спосіб взаємодії людини зі світом. Смарт-пристрої, біометричні системи, штучний інтелект і віртуальна реальність формують новий тип людської тілесності.

У філософському сенсі цифрова тілесність означає розширення меж людського тіла через технологічні засоби. Частина людської діяльності переноситься у цифровий простір, що створює нові форми комунікації та самовираження.

Еволюція антропологічної моделі людини відбувається по траєкторії від *Homo sapiens* через розвиток технологій до *Homo digitalis* (людина цифрової епохи), і далі за участю інтеграції біотехнологій відбувається перехід до *Homo technologicus* (кібернетична людина) з подальшим освоєнням космічного простору *Homo aerospace* (людина космічної цивілізації). Біоетичні виклики нової антропології, пов'язані з розвитком технологій, створюють низку складних етичних проблем. Постає питання про межі втручання у людську природу, збереження людської ідентичності, рівність доступу до технологій, відповідальність за використання біоінженерних технологій. Біоетика покликана сформулювати моральні принципи, які забезпечать відповідальний розвиток технологій і збереження людської гідності.

Сьогодні нейроінтерфейси сприймаються уже як буденність, а питання «хто я?» перестало мати суто філософський сенс й стало питанням виживання. Відбувається трансформація людського «Я» через призму втрати фізичного коріння й цифровізації тілесності. Сучасна епоха поставила людину перед безпрецедентним викликом: «Я» індивіда більше не прив'язане до конкретної географічної точки, відбуваються процеси детериторіалізації, і людина дедалі частіше відривається від свого біологічного субстрату, потрапляючи у віртуальний світ [Beilin, Soina, Horbenko, Zheltoborodov, 2023]. У цьому контексті фізичне тіло перетворюється з «в'язниці душі» на останній bastion біоетичного захисту. Класична ідентичність віками будувалася на зв'язку з «землею», і сьогодні започаткований Ж. Дельозом і Ф. Гваттарі термін «детериторіалізація» означає не лише міграцію народів, а й розмивання культурних кордонів у цифровому просторі. Детериторіалізація означає, що «Я» знаходиться там, де проходить посланий ним сигнал. Цифровий номадизм для сучасної людини став кочовим способом життя: вона може фізично перебувати в Парижі, працювати на працедавця, що знаходиться в Пекіні, а соціально реалізовуватися в англomовному віртуальному середовищі.

Ідентичність людини все більше стає «плинною», втрачається її територіальне коріння, і вона стає вразливою до маніпуляцій алгоритмів, які пропонують їй штучно сконструйовані спільноти. Віртуалізація тіла від «*homo sapiens*» до «*homo digitalis*» – це не просто створення аватара в грі, це процес перетворення фізіологічних функцій, жестів і навіть емоцій у конкретні дані, як-то медичні показники, патерни поведінки, які створюють «тіло-тінь», що існує незалежно від індивіда. Дилема присутності сприймається як взаємодія через екрани або нейролінки, і в результаті виникає «феномен відсутності тіла». Це веде до десенситизації і втрати емпатії, оскільки індивід еволюційно зав'язаний на фізичному контакті й зчитуванні невербальних сигналів «живого» тіла. Тіло виступає межею біоетичного захисту, де інформацію можна скопіювати, пам'ять можна потенційно оцифрувати, а саме біологічне тіло залишається унікальним ідентифікатором, який неможливо повністю перевести у код без втрати суті.

Біоетичний «*firewall*» (бар'єр) необхідний як концептуальна й регуляторна рамка, яка покликана захистити людську гідність, біологічну цілісність і приватність від потенційно деструктивного впливу новітніх технологій штучного інтелекту, генетичної інженерії та нейротехнологій. За аналогією з комп'ютерним фаєрволом, який фільтрує шкідливий трафік, біоетичний «*firewall*» має відсікати ті технологічні «запити», що порушують фундаментальні права людини. До основних рівнів біоетичного «*firewall*» відноситься генетична приватність і дискримінація, зокрема, захист від «генетичного

стеження». Без надійного фаєрволу страхові компанії або роботодавці могли б отримувати доступ до геному кожної людини й відмовляти у послугах на основі схильності до хвороб. Наскільки актуальним у цьому аспекті є створення бар'єру між біологічними даними конкретної людини та комерційним чи державним використанням цих даних без згоди? Чи дійсно сьогодні людина уже потребує нейротехнологічного захисту (mental privacy)? З появою інтерфейсів «мозок-комп'ютер» виникає потреба у фаєрволі для думок. Чим далі розвиваються високі технології, тим більше людині потрібний захист від несанкціонованого зчитування нейронних сигналів або прямого маніпулювання когнітивними процесами і гарантія того, що внутрішній світ людини залишиться недоторканим для алгоритмів.

Ф. Фукуяма і С. Жижек наголошують на необхідності антропологічної межі, яка б не дозволила технологіям змінити людську природу настільки, що людина втратить здатність до етичного вибору чи страждання, співчуття й людяності, і питання саме про збереження людяності у постгуманістичну епоху стає нагальним [Fukuyama, 2002; Žižek, 2003; Žižek, 2020]. Для сучасної цифрової культури характерним стало явище, яке можна назвати «ерозією приватності». Коли дані про здоров'я людини, її конкретні медичні показники й генетичні тести опиняються в «хмарі», біотичний бар'єр стає не просто набором правил, а механізмом виживання суб'єктивності. Якщо релігійна віра захищала душу людини через поняття «священного», то біоетичний бар'єр намагається захистити її через поняття «приватності» й «автономії», створюючи етичні комітети, які проводять експертизу будь-яких біологічних експериментів і встановлюють технічні обмеження, зокрема на використання штучного інтелекту для вирішення певних класів завдань.

Професор Колумбійського університету Рафаель Юсте й організація NeuroRights Foundation започаткували концепцію нейроправ (neuro-rights), що включає набір нових юридичних і етичних принципів, розроблених для захисту людського мозку та розуму від несанкціонованого втручання через нейротехнології. Ця концепція базується на переконанні, що чинних прав людини вже недостатньо, оскільки технології навчилися «зламувати» останній bastion приватності, якою є людська свідомість. Нейробіотичний бар'єр включає право на ментальну приватність (Mental Privacy), яке гарантує, що дані, зчитані з мозку індивіда (емоції, спогади, наміри), не можуть бути використані без його згоди. Такий захист необхідний вже зараз, оскільки уже сьогодні деякі маркетингові компанії аналізують реакцію конкретного індивіда на товар на підсвідомому рівні, маніпулюючи думками людини mimo її волі.

Нейротехнології можуть змінювати роботу мозку через глибоку стимуляцію для лікування депресії. Право на особисту ідентичність (Personal Identity) обмежує втручання, які можуть розмити відчуття «Я» настільки, що людина перестає розуміти, де закінчуються її власні бажання і починаються індуковані. Але технологія не повинна змінювати людську особистість без її усвідомленого контролю. Коли інтерфейс «мозок-комп'ютер» допомагає приймати рішення, виникає ризик маніпуляції, а тому право на свободу волі (Free Will) гарантує, що кінцевий вибір залишається за людиною, а не за зовнішнім стимулом. Такого виду загроза може бути пов'язана з алгоритмами, що підштовхують людину до спонтанних покупок або неусвідомлених голосувань під час виборчих компаній через прямий вплив на центри винагороди в мозку, а тому й потрібний захист від «нейромаркетингу» і політико-ідеологічного нейропрограмування.

Якщо технології дадуть змогу «завантажувати» знання безпосередньо в мозок або покращувати пам'ять, то може виникнути ризик колосальної нерівності. Загроза у такій ситуації пов'язана з розколом людства на «когнітивну еліту» з надзвичайними здібностями й «звичайних людей», які не можуть собі цього дозволити. Технології когнітивного апгрейду мають бути доступними для всіх, а не лише для надбагатих, а тому необхідне забезпечити рівний доступ до нейропокращення (Equitable Access). Нейроалгоритми часто тренуються на обмежених вибірках даних, а ІІІ-система, що оцінює надійність працівника

на основі його мозкової активності, може мати «вбудовані» упередження. Тому нейротехнології мають бути інклюзивними й об'єктивними, а право на захист від упередженості алгоритмів (Protection from Bias) вимагає, щоб технології не дискримінували людей за ознаками раси, статі чи соціального статусу. До речі, Чилі стала першою країною у світі, яка у 2021 році внесла зміни до своєї конституції, офіційно визнавши нейроправа, і тепер на конституційному рівні мозок захищений так само, як майно чи життя. С. Жижек застерігає, що без таких прав сучасна людина ризикує опинитися в ситуації «постлюдства», де суб'єкт повністю розчиняється в цифровому потоці. Можливо, що нейроправа є саме тією спробою врятувати «суб'єктивність», давши їй правовий захист.

Тіло виконує роль захисного екрана в трьох аспектах. Перший аспект стосується суверенітету даних, а спроби корпорацій приватизувати біометричні дані є прямим замахом на ідентичність. Другий аспект пов'язаний з недоторканністю суб'єкта: доки людина залишається в тілі, вона має право на «офлайн», але повна віртуалізація означає постійний нагляд (паноптикон). Третій аспект стає зрозумілим через біль як реальність, адже віртуальний світ часто позбавлений справжнього страждання та фізичного ризику. Саме тілесний досвід у формі болю, втоми і задоволення формує моральну основу особистості. Виклики сучасної біоетики пов'язані з нейроприватністю, і сьогодні людина підійшла до межі, де останньою територією ідентичності є її мозок. Технології BCI (Brain-Computer Interface) роблять можливим «зчитування» намірів ще до їх усвідомлення, а тіло як межа захисту тепер означає право на когнітивну свободу. Якщо сьогодні людина дозволить повністю віртуалізувати власні думки, то поняття «людська ідентичність» перестане існувати, поступившись місцем мережевому інтелекту, де окрема особа є лише вузлом передачі даних.

В концепції М. Мерло-Понті людина сприймає світ через своє тіло, це є критично важливою ідеєю для розуміння ідентичності в цифрову добу. «Світ не є те, що я думаю, а те, що я переживаю; я відкритий світові, я спілкуюся з ним, але я не володію ним, він невичерпний». Наше розуміння світу та самих себе не є суто інтелектуальним актом, а тілесним переживанням. Тіло є первинним способом бути людини у світі, «тіло – це наш засіб мати світ». М. Мерло-Понті стверджує, що ми не «маємо» тіло, ми є тіло. Наша тілесність є не перешкодою, а передумовою нашої присутності та взаємодії зі світом. «Сприйняття не є сумою відчуттів, це організація відчуттів, яка надає їм сенсу» [Merleau-Ponty, 2012]. Це нагадує людині, що її ідентичність не є набором даних, а цілісним досвідом, який формується через власне тіло та його взаємодію зі світом. «Тіло є єдиним засобом, за допомогою якого індивід може бути присутнім у світі», що є вагомим аргументом на користь збереження фізичної присутності через тілесність у добу віртуалізації.

З розвитком високих технологій актуалізується нова сфера права – нейроправо, яке має на меті захистити людський мозок і розум від зловживань технологіями. Новітнє біоетичне законодавство у цій сфері передбачає право на когнітивну свободу, що означає право на захист раціональних здібностей людини від втручання та маніпуляцій. Це включає право на приватність думок, право на захист від нейромаркетингу й нейропрофілювання, а також право на захист від нейротехнологій, які можуть впливати на ідентичність і поведінку людини. У сучасному суспільстві нагальним стало право на нейроприватність, тобто законодавство має гарантувати право на захист нейронних даних індивіда від несанкціонованого доступу, використання й поширення. Це включає також право на контроль над власними нейронними даними, право на захист від нейростеження та нейроідентифікації. Враховуючи сучасні технологічні можливості, законодавство має гарантувати право на нейроінтегрованість, що означає право на захист мозку індивіда від втручання й маніпуляцій, які можуть призвести до фізичної або психічної шкоди. Це визначається правом на захист від нейротехнологій, які можуть викликати біль, страждання або дискомфорт, а також право на захист від нейротехнологій, які можуть змінити особистість поза її волею. У суспільстві завжди є запит на соціальну справедливість, а отже,

законодавство має гарантувати право на нейросправедливість, тобто рівний доступ до нейротехнологій і захист від дискримінації на основі нейронних даних. Отже, в суспільстві існує запит на захист від нейротехнологій, які можуть бути використані для посилення соціальної нерівності, а також можуть бути використані для дискримінації людей.

Дослідження майбутнього людства в контексті новітніх технологій, що можуть змінити природу людини, сприяло виникненню філософії постгуманізму, який у контексті можливостей новітніх технологій слід розглядати як еволюційний крок, що дає змогу людству подолати свої біологічні обмеження й досягти вищого рівня існування. Такі технології, як генетична інженерія, нейротехнології та штучний інтелект, можуть бути використані для покращення стану здоров'я, посилення інтелектуальних можливостей і потенційних здібностей сучасної людини. Не дивлячись на позитивні аспекти впливу високих технологій, слід зважати й на супутні ризики. Постгуманізм несе в собі значні ризики, включаючи ризик втрати людської ідентичності, ризик посилення соціальної нерівності й ризик створення нових форм дискримінації та гноблення. Крім того, постгуманізм ставить перед сучасною людиною складні етичні виклики, включаючи питання про те, що означає бути людиною, про те, як потрібно використовувати технології, та про те, як і чому потрібно забезпечувати справедливість у постгуманістичному суспільстві, розширюючи етичні рамки, які дозволять орієнтуватися у соціальному просторі.

Що ж до майбутнього людства, то на сьогодні його складно визначити однозначно, і у зв'язку з цим можна згадати як такі утопічні моделі суспільства, де технології використовуються для загального блага (як це показано у «Поверненні з зірок» Станіслава Лема), так і антиутопічні моделі, де технології використовуються для надексплуатації людини і створюють нові форми нерівності (як в фільмах «In Time» і «Elysium»). Саме від такого вибору сьогодні залежить визначеність майбутнього людства. Сучасна інформаційно-технологічна (інструментальна) парадигма існування людини продовжує залишатися досить життєздатною. Новітні медичні технології, такі як використання штучних органів, мРНК-вакцинація, складні оперативні втручання хірургічного характеру на серці й мозку поставили питання про антропологічну межу, за якою навіть медико-гуманітарні цілі не можуть виправдати подальшу технологізацію біологічної природи людини.

Сьогодні практичний розум, орієнтуючись на подолання недоліків людини за допомогою новітніх технологій, зазвичай залишає поза увагою моральний аспект, включаючи протистояння надмірному споживанню, агресії, егоцентрично-егоїстичним прагненням, які стали джерелом виникнення глобальних проблем і спричинили антропологічну кризу як втрату високих смислів життя й занепад духовності [Кримський, 2010].

Можливо, на новому антропо-технологічному рівні еволюції людини можна очікувати виникнення планетарного усвідомлення життя на базі мережевих інформаційних структур і нових засобів комунікації. Необхідно враховувати, що сучасне суспільне буття охоплює стрімкий потік інформації, що породжує миготіння вражень динамічного світу й усвідомлення плінності його предметної сфери та її телеекранних образів. Відбувається інформаційно-електронна «дематеріалізація» предметно-чуттєвого середовища, заміщення його рухомою ілюзорністю шоу, синтезованими персонажами в медіа, комп'ютерної графіки та показниками шкал приладів, змінюється предметність об'єктів споживання, і значна їх частина стосується соціальних ознак, символів моди, на які орієнтована людина, а промисловість орієнтується на виробництво недовговічної продукції і предметів престижного споживання [Газнюк, Бейлін, 2020].

Здатність індивіда розглядати себе в ролі господаря власного життя й поважати інших ставиться під сумнів. З одного боку, нові репродуктивні технології, евтаназія, використання стовбурових клітин деяким чином розширюють свободу людини, а з іншого, розширюються і можливості обмежувати її, передовсім завдяки створенню нових інструментів стеження за людиною. Що стосується генної інженерії, то це питання стосується не лише біотехнології, але і відриву самосвідомості індивіда від його тілесної

природи й залежності від цього усвідомлення. Виникає моральна й правова колізія захисту цілісності генних структур, щодо яких неприпустимі жодні маніпуляції, зокрема, проблема невідладності фізичної ідентичності особи чужому впливу. У правовому полі це можна сформулювати як право на генетичну спадковість, що не підлягає «штучному втручанню» [Habermas, 2001].

Сучасний спосіб життя заклав підвалини нової антропології через використання високих технологій в біологічному функціонуванні людини, нівелювавши тим самим і соціальні взаємовідносини, прискоривши динаміку переміщень у межах земної поверхні й космосу настільки, що відкриває здатність до миттєвої орієнтації та переключення кодів сприйняття й поведінки у соціокультурному просторі. Сучасна генна інженерія, успіхи медицини призвели до неймовірних казусів. Як зазначає Е. Морен, існують не лише перетворення, а й руйнування, які можуть виникати в результаті інноваційних процесів; розвиток техніки, промисловості й капіталізму спричинив знищення традиційних цивілізацій [Morin, Kern, 1993, с.73].

У цьому контексті стає зрозуміло, що йдеться про межі особистості, які в європейській традиції сходяться з рамками свободи й відповідальності, створюючи можливість прояву самосвідомості й розуму. Але де й коли нині починається й закінчується «Я» особистості? Адже, на думку деяких дослідників, сучасний представник більшості людства – це «масова людина», яка відчужена від природи, суспільства й своєї життєдіяльності. Вона постає як керований об'єкт маніпуляцій, який почувається людиною лише в ті моменти своєї життєдіяльності, коли позбувається тотального контролю. Але тоді така людина стає здатною на дії, які суперечать потребам не лише власного розвитку, а й усього суспільства, демонструючи факти руйнівного, негативного впливу на природу та своє соціальне оточення [Morin, 1990, с.19].

У ХХІ ст. подібні питання звучать досить нетривіально. Нині в результаті введення невластивих асиметричній структурі органічних ізомерів харчових добавок, лікувальних засобів тощо істотно порушена чистота живої речовини біосфери. Це змінює не лише біохімію деяких живих організмів, а й біогенні основи існування на Землі. Людство ще не усвідомило всі негативні наслідки використання генетично модифікованих організмів, різного роду небезпечних випромінювань, хімічних елементів тощо, які змінюють внутрішню систему живих організмів і призводять до глобальної вітальної катастрофи. У такому контексті важливо зауважити, що нині не лише суспільство загалом, а й певна людина, яка володіє сучасними технологічними засобами, здатна змінити еволюцію соціоприродного універсуму. Спільним для багатьох ірраціональних духовних практик є пошук органічного зв'язку людини зі свідомістю («універсальним розумом» або «космічною свідомістю»), тобто пошук виходу особистості за просторово-часові й причиново-наслідкові межі. Подібно до ірраціональних явищ, у сучасному світі часто відповідальність є віртуальною і такою, що не відповідає здоровому глузду й буденній практиці. Нині самоусвідомлене «Я» не лише відокремлене від буття, а й уплетене в його процес у ролі подорожуючого стихіями життя та його можливими світами.

Процес наростання техніко-технологічної могутності людства відбувається надзвичайно швидко й ситуація взаємодії людини та суспільства з навколишнім світом докорінно змінюється, вочевидь демонструючи перетворення продуктивної діяльності людини в силу, що здатна спрямувати вектор еволюції соціоприродного універсуму. Загалом це пов'язано з сучасним етапом науково-технічної революції, перетворенням ініційованих індивідом природних і штучно стимульованих молекулярних, атомних і субатомних процесів у знаряддя модифікації довкілля або з широким використанням нанотехнологій [Бейлін, 2015].

Панорама трансформації антропологічних меж людини не може бути єдиною, що закономірно для сучасного плюралістичного філософського дискурсу. У деяких концептах проблема «трансгуманізму» категорично заперечується, оскільки плани конструювання людської тілесності можуть бути не лише викликом для особи, а й загрозою її існуванню.

Сучасні наукові досягнення в галузі генної інженерії, нанотехнології, комп'ютерних і інформаційних засобів, впливаючи на генну й нервову систему людини, замінюючи певні органи на штучні, значно покращують і продовжують соціально активну фазу життя людини за рахунок втручання у біологічну природу індивіда через збільшення здатностей отримання сенсорної інформації людиною, покращення її фізичних властивостей, зменшення потреби у сні й відпочинку. Подібні експерименти мають на меті вирішити завдання «трансгуманістичного процесу». Втручання в надзвичайно складні генні та нервові структури людини є винятково небезпечними, і їх наслідки можуть бути подібними до екологічної катастрофи в результаті надмірного технологічного втручання в дику природу. Адаже немає жодної впевненості в тому, що в результаті трансформації антропологічних меж людини буде зруйнована культура з її уявленнями про можливості, права й обов'язки, що визначають особистість. Сем Альтман, генеральний директор OpenAI, яка займається розробками в галузі штучного інтелекту, оприлюднив повноцінний проект нового суспільного договору стосовно промислової політики в епоху штучного інтелекту [OpenAI, 2026]. Альтман упевнений, що свержрозумний штучний інтелект (ASI) близький до втілення, але він надто складний для розуміння і може бути настільки руйнівним, що бездіяльність чи зволікання можуть призвести до серйозних наслідків соціального характеру, внаслідок появи машин, які людина не зможе контролювати, і це стане значним соціальним потрясінням. Для убезпечення свого майбутнього пропонується новий громадський договір, який наділить кожного громадянина прямою долею в економічному зростанні, забезпечив право на доступ до базових моделей ШІ, право на голосування при впровадженні технологій ШІ, щоб усунути небезпечні та рутинні завдання. Потрібна розробка сценаріїв утримання ШІ та зменшення шкоди від небезпечних ШІ-систем (які «неможливо буде відкликати», оскільки вони автономні й здатні до самовиробництва), а також створення глобальної мережі Інститутів ШІ для захищеного міжнародного обміну інформацією.

Висновки

Концепція Homo virtual відображає новий етап розвитку людства, пов'язаний із інтеграцією цифрових технологій у людське життя. Трансформація людської тілесності створює нові можливості для розвитку людства, але водночас породжує низку складних соціальних та морально-етичних питань. Необхідною умовою відповідального розвитку технологій та збереження гуманістичних основ людської цивілізації є філософська та біоетична рефлексія щодо цих процесів. Збереження ідентичності в умовах детериторіалізації вимагає від людини «повернення до тіла». Це не означає відмову від технологій, а навпаки, передбачає встановлення жорстких біоетичних кордонів, здатних забезпечити недоторканість тілесної цілісності. Тілесність людини є не застиглою оболонкою, а тим єдиним якорем, що тримає індивіда у реальності, не даючи йому розчинитися в безмежній цифровій реальності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Бейлін М.В., Желтобородов О.М. Людина в умовах когнітивно-технологічної антропосфери. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. 2022. 39. С. 3–8. <https://doi.org/10.32782/apfs.v039.2022.1>.

Бейлін М.В. *Нанотехнології в контексті постнекласичної науки: формування філософських основ : дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософських наук*. Харків, 2015. 366 с.

Газнюк Л., Бейлін М. Трансформація бажання в суспільстві «постспоживання». *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Філософія. Філософські перипетії»*. 2020. 63. С. 59-70. <https://doi.org/10.26565/2226-0994-2020-63-7>.

Кримський С. Б. *Про софійність, правду, смисли людського буття*. Київ : Інститут філософії імені Г. С. Сковороди НАН України, 2010. 464 с.

Beilin M., Soina I., Horbenko O., Zheltoborodov O. Ontology of Natural Landscapes and Human Global Environmental Consciousness. *Dialogue and Universalism*. 2023. V. 33, No 2, P. 107–114. <https://doi.org/10.5840/du202333215>.

Fukuyama F. *Our Posthuman Future: Consequences of the Biotechnology Revolution*. New York : Farrar, Straus and Giroux, 2002. 272 p.

Habermas J. *Die Zukunft der menschlichen Natur. Auf dem Weg zu einer liberalen Eugenik?* Frankfurt am Main : Suhrkamp, 2001. 164 s.

Industrial Policy for the Intelligence Age: Ideas to Keep People First. OpenAI, April 2026. <https://cdn.openai.com/pdf/561e7512-253e-424b-9734-ef4098440601/Industrial%20Policy%20for%20the%20Intelligence%20Age.pdf>.

Merleau-Ponty M. *Phenomenology of Perception* / translated by D. A. Landes. London : Routledge, 2012. 696 p.

Morin E. *Introduction à la pensée complexe*. Paris : Éditions du Seuil, 1990. 158 p.

Morin E., Kern A.-B. *Terre-Patrie*. Paris : Éditions du Seuil, 1993. 216 p.

Žižek S. *Hegel in a Wired Brain*. London : Bloomsbury Academic, 2020. 216 p.

Žižek S. *The Puppet and the Dwarf: The Perverse Core of Christianity*. Cambridge, Massachusetts : MIT Press, 2003. 190 p.

Бейлін Михайло Валерійович

доктор філософських наук, кандидат технічних наук, професор
кафедра гуманітарних наук

Харківська державна академія фізичної культури

вул. Клочківська, 99, м. Харків, 61022, Україна

E-mail: mysh07bmv@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6926-2389>

Желтобородов Олександр Миколайович

кандидат історичних наук, доцент

кафедра гуманітарних наук

Харківська державна академія фізичної культури

вул. Клочківська, 99, м. Харків, 61022, Україна

E-mail: reskator2132@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5156-7512>

Внесок авторів: всі автори зробили рівний внесок у цю роботу

Конфлікт інтересів: автори повідомляють про відсутність конфлікту інтересів

Стаття надійшла до редакції 15.02.2026

Стаття рекомендована до друку 10.04.2026

Переглянуто 30.03.2026

Опубліковано 25.05.2026

TRANSFORMATIONS OF THE ANTHROPOLOGICAL MODEL OF HUMANITY IN THE DIGITAL SPACE

Beilin Mykhailo V.

D.Sc.in Philosophy, PhD in Technical Sciences, Professor

Department of Humanities

Kharkiv State Academy of Physical Culture

99 Klochkivska str., Kharkiv, 61022, Ukraine

E-mail: mysh07bmv@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6926-2389>

Zheltoborodov Oleksandr M.

PhD in Historical Sciences, Associate Professor

Department of Humanities

Kharkiv State Academy of Physical Culture

99 Klochkivska str., Kharkiv, 61022, Ukraine

E-mail: reskator2132@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5156-7512>

ABSTRACT

The article considers the problem of human anthropological limits in the context of the development of high technologies and digital reality. The phenomenon of Homo virtual is analyzed as a new model of human subjectivity, which is formed at the intersection of biological, technological and virtual environments. The space environment is significantly different from the conditions of the Earth; microgravity, cosmic radiation and isolation affect the physiological state of human. The spectrum of possibilities for adapting the human organism to outer space is clarified, from biotechnological modifications and the use of artificial intelligence to support life to the creation of closed biospheres and cosmic corporeality, which becomes a new form of anthropological adaptation. The philosophical and social challenges associated with the modification of the human body, the use of artificial intelligence and the adaptation of human to the virtual environment are investigated. Convergent NBIC technologies manifest the entire spectrum of development of modern science, where all components are interdependent and give a general cumulative effect aimed at expanding the anthropological limits of human and forming human-sized environments. In this context, human transformations have now expanded enormously thanks to plastic surgery and transplantations. Urbanized technogenic civilization leads to the removal of restrictions on the existence of human corporeality and the expansion of the possibilities of genetic engineering in matters of fertility, increasing life expectancy, cloning, etc. and mediates a different moral, legal and religious nature of human existence. The significance of bioethical aspects of the transformation of human corporeality in the digital and technological space is substantiated. Bioethics in this context is called upon to form the principles of responsible use of technologies and determine the moral limits of their application. It is shown that the anthropological limits of human are not static, throughout history they have changed along with the development of culture, science and technology, but in the era of high technology they have become even more dynamic, and there has been a threat of their negative impact on human existence as a whole.

Keywords: *high technology, bioethics, anthropological limit, digital corporeality, Homo virtual, transhumanism, virtualization, deterritorialization.*

REFERENCES

- Beilin, M.V., Zheltoborodov, O.M. (2022). Human in the conditions of cognitive-technological anthroposphere. *Actual Problems in Philosophy and Sociology*, (39), 3–8. <https://doi.org/10.32782/apfs.v039.2022.1>. (In Ukrainian)
- Beilin, M.V. (2015). *Nanotechnologies in the context of post-nonclassical science: formation of philosophical foundations: dissertation for the degree of Doctor of Philosophy*. Kharkiv. (In Ukrainian)
- Gazniuk, L., Beilin, M. (2020). Transformation of desire in a “post-consumption” society. *Bulletin of V. N. Karazin Kharkiv National University. Series “Philosophy. Philosophical Peripetias”*, (63), 59-70. <https://doi.org/10.26565/2226-0994-2020-63-7>. (In Ukrainian)
- Krymsky, S. B. (2010). *On Sophianism, Truth, and the Meanings of Human Being*. Kyiv: G. S. Skovoroda Institute of Philosophy of the National Academy of Sciences of Ukraine. (In Ukrainian)
- Beilin, M., Soina, I., Horbenko, O., Zheltoborodov, O. (2023). Ontology of Natural Landscapes and Human Global Environmental Consciousness. *Dialogue and Universalism*, 33 (2), 107–114. <https://doi.org/10.5840/du202333215>.
- Fukuyama, F. (2002). *Our Posthuman Future: Consequences of the Biotechnology Revolution*. New York : Farrar, Straus and Giroux.
- Habermas, J. (2001). *Die Zukunft der menschlichen Natur. Auf dem Weg zu einer liberalen Eugenik?* Frankfurt am Main : Suhrkamp.

Industrial Policy for the Intelligence Age: Ideas to Keep People First. (2026). OpenAI, April 2026.
<https://cdn.openai.com/pdf/561e7512-253e-424b-9734-ef4098440601/Industrial%20Policy%20for%20the%20Intelligence%20Age.pdf>.

Merleau-Ponty, M. (2012). *Phenomenology of Perception* / translated by D. A. Landes. London : Routledge.

Morin, E. (1990). *Introduction à la pensée complexe*. Paris : Éditions du Seuil.

Morin, E., Kern, A.-B. (1993). *Terre-Patrie*. Paris : Éditions du Seuil.

Žižek, S. (2020). *Hegel in a Wired Brain*. London : Bloomsbury Academic.

Žižek, S. (2003). *The Puppet and the Dwarf: The Perverse Core of Christianity*. Cambridge, Massachusetts : MIT Press

Authors Contribution: All authors have contributed equally to this work

Conflict of Interest: The authors declare no conflict of interest

The article was received by the editors 15.02.2026

The article was revised 30.03.2026

The article is recommended for printing 10.04.2026

This article published 25.05.2026

Як цитувати: Бейлін, М., & Желтобородов, О. (2026). Трансформації антропологічної моделі людини в цифровому просторі. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Філософія. Філософські перипетії»*, (74), 78-88. <https://doi.org/10.26565/2226-0994-2026-74-8>

In cites: Beilin, M., & Zheltoborodov, O. (2026). Transformations of the anthropological model of humanity in the digital space. *The Journal of V. N. Karazin Kharkiv National University, Series Philosophy. Philosophical Peripeteias*, (74), 78-88. <https://doi.org/10.26565/2226-0994-2026-74-8> [In Ukrainian]